

התכתבות לא ידועה בענייני קבלה שעברה בין ר' דוד ן' זמרא לבין מקובלי צפת¹

אורי ספראי

מבוא

ר' דוד ן' זמרא (הרדב"ז) היה גדול מנהיגי קהילת מצרים במאה השש-עשרה ופוסק הלכה פורה ביותר שהשיב אלפי תשובות בהלכה לשואליו ממגוון רחב של קהילות.¹ על פי שמו נראה כי מוצאו המשפחתי ואולי אף מקום לידתו בזאמורה שבקשטיליה עוד קודם הגירוש.² כנער צעיר בן י"ג שנים הגיע הרדב"ז לצפת לראשונה, שם פגש את ר' יוסף סרגוסי, מראשוני חכמי ספרד שהגיעו לעיר.³ בסוף שנת רע"ד (1514), לאחר תקופה קצרה של רבנות באלכסנדריה, כבר שימש הרדב"ז כפוסק בבית הדין של הנגיד יצחק שולאל בקהיר ועמד בראש הקהילה במשך כארבעים שנה.⁴ בשנות החמישים של המאה השש-עשרה, כשהוא כבר בשנות השבעים לחייו, עבר הרדב"ז

* מאמר זה נכתב כחלק ממפעל האילנות בראשות ד"ר יוסי חיות בחוג לתולדות ישראל באוניברסיטת חיפה, ובתמיכת הקרן הישראלית למדעים, מספר תמיכה 1259/14. תודתי לברכה זק, ר' יוסף אביב"י ואליעזר באמוגרטן שקראו טיוטה מתקדמת של המאמר והעירו הערות חשובות. תודה לברכה גם על שסייעה לאורך תהליך הכתיבה וספקה לידי את ההפניות הרבות לכתבי ר"ש אלקבץ ור"מ קורדובירו המובאים במאמר.

1 על הרדב"ז ראו אליהו אשתור, תולדות היהודים במצרים וסוריה תחת שלטון הממלוכים, חלק ב, ירושלים תשי"א, עמ' 470-458; Israel Goldman, *The Life and Times of Rabbi David ibn Abi Zimra*, New York 1970; Hirsch Jakob Zimmels, *Rabbi David ibn abi Simra (RDbS)*, Breslau, 1932; אברהם דוד, החברה היהודית בזמנו של הרדב"ז לאור תשובותיו, עבודת דוקטור, ירושלים תשל"א; הילה בן-אליהו, החשיבה המשפטית של ר' דוד ן' אבי זמרא, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשע"ד; דותן ארד, היהודים המוסתערים בסוריה, ארץ ישראל ומצרים 1330-1700, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשע"ג; הנ"ל, 'בין המגורים למוסתערים בקהיר: מקרבה ומשיתוף לעימות ולפירוד', אסופה ליוסף, בעריכת י' בן נאה ואחרים, ירושלים תשע"ג, עמ' 443-486; מיכאל ליטמן, 'יחסו של הרדב"ז לבעיות חברתיות', שנתון מכללת אורות ישראל א (תשמ"ט), עמ' 150-158; הנ"ל, 'חזרת הש"ץ – ההלכה והמציאות ההיסטורית', טללי אורות ז (תשנ"ז), עמ' 81-92.

2 שלמה רוזאניס, דברי ישראל בתוגרמה, ח"א, תל-אביב תר"ץ, עמ' 198. שנת לידתו של הרדב"ז לא ידועה במדויק, אולם כותבי תולדותיו שיערו כי נולד בסוף שנות השבעים של המאה החמש-עשרה (גולדמן, שם, עמ' 3, ובהפניות), ובכל אופן בהיותו בן י"ג שנים כבר היה בצפת (ראו הערה הבאה).

3 כך העיד הרדב"ז עצמו: 'ואני הכרתי את החכם הזה בצפת בהיותי בן י"ג שנה, ובלי ספק היה חסיד גדול וירא שמים ובקי בתלמוד ובמדרשים' (שו"ת הרדב"ז, ח"ב, ורשא תרמ"ב, סי' תקצו, א ע"ב). על דמותו המיוחדת של חכם זה ראו דוד תמר, אשכולות תמר, ירושלים תשס"ב, עמ' 15-17; רוזאניס, שם, עמ' 189-192.

4 גולדמן, שם, עמ' 4-5.

קבלה: כתב עת לחקר כתבי המיסטיקה היהודית מא (תשע"ח), עמ' 305-320